

PIELIKUMI

RĪGAS ZOOLOĢISKĀ DĀRZA KIANGU GANĀMPULKS PASAULES DZĪVNIĒKU GENOFONDA SAGLABĀŠANAI

Rīgas Nacionālā Zooloģiskā dārza attīstības koncepcijā 1996. gadā ir noteikti galvenie zooloģiskā dārza darbības virzieni. Tajā kā viens no svarīgākajiem ir atzīmēts reto un apdraudēto sugu saglabāšana. Praktiski tas nozīmē, ka zooloģiskajos dārzos tiek veidotas apdraudēto sugu dzīvnieku rezerves grupas ar domu, ka, pasliktinoties situācijai dabā, šī būs varbūt vienīgā konkrētas sugas paglabāšanas iespēja no izmiršanas. Mūsdienās jau daudzām dzīvnieku sugām zooloģiskie dārzi ir vienīgais patvērums un nākotnē šādu sugu skaits var palielināties. Tāpēc dabas daudzveidības saglabāšanas problēmai pasaules zooloģiskie dārzi pievērš īpašu uzmanību. Ari Rīgas Zooloģiskais dārzs nav izņēmums, un iespēju robežās mēs veicam šo misiju. Tādēļ arī mūsu kolekcijā šī gada janvārī reģistrēti 22 kiangi. Kiangs ir tā suga, kurai īpaši ir nepieciešama rezerve nebrīves apstākļos.

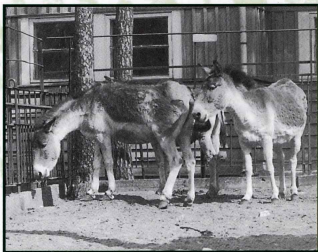
Kiangs (*Equus kiang holdereri*) - Azijas savvaļas ēzelis - pieder pie zirgu ģints un savā dzimtenē Ķīnā, precīzāk Tibetas augstkalnu plato, ir stipri apdraudēts. Tāpēc arī šī suga ir ierakstīta Pasaules Sarkanajā grāmatā. Daudzus gadus un vēl joprojām nav skaidrības par to skaitu savvaļā. Toties ir precīzi zināms, ka ārpus Ķīnas tie atrodas vēl tikai 9 valstu 16 zooloģiskajos dārzos, kopskaitā 103 dzīvnieki (1.01.2001.). Tik precīzs skaits ir zināms tāpēc, ka šo dzīvnieku zooloģisko dārzu populācija tiek īpaši reģistrēta Starptautiskajā kiangu ciltsgēratā

Zooloģiskajā dārzā. Diemžēl neviens no Ķīnas zooloģiskajiem dārziem neiesūta ziņas par tur mītošajiem kiangiem.

Tuvāk apskatot ciltsgēratu, redzams, ka pirmie dzīvnieki tajā reģistrēti 1957. gadā. Šis ir gads, kad aizsākās līdz šim bridim pastāvošā zināmā zooloģisko dārzu kiangu populācija, un tā saistās ar Rīgas Zooloģisko dārzu. 1957. gada 12. jūlijā Rīgā pienāca liela dzīvnieku krava kā dāvinājums no Ķīnas tieši mūsu zooloģiskajam dārzam pateicībā par draudzīgo ķīniešu zoospeciālistu uzņemšanu iepriekšējā vasarā. Starp dāvinātajiem dzīvniekiem bija arī jauns kiangu pāris, kuram turpmāk bija lemts kļūt par plašās Rīgas līnijas pamatlīcējiem un jaunveidojamās ciltsgēratas dzīvniekiem ar pirmajiem numuriem. 2001. gada sākumā ciltsgēratā reģistrēti jau 210 kiangi, no kuriem tikai 47 dzīvnieki nav Rīgas Zooloģiskā dārza kiangi vai to tiešie pēcnācēji. Šajos 45 gados pie mums ir dzimuši pavisam 96 kiangi.

Šī sausā statistika nedod priekšstatu par dramatiskajiem notikumiem, veidojot ganāmpulku.

Pirmos gadus, kad veiksmīgi vairojās pirmais pāris (savā garajā mūžā tiem piedzima 10 veselīgi kumelji), nebija nekādu problēmu. Līdz 1980. gadam šie bija vienīgie kiangi pasaules zooloģiskajos dārzos ārpus Ķīnas, bet Ķīna par saviem dzīvniekiem klusēja un neielaidās nekādos darījumos. Rezultātā mūsu zooloģiskajam dārzam bija jāiztieka ar esošo kiangu pārii un to pēcnācējiem, kurus savstarpēji krustojot, izdevās iegūt pat 5. paaudzes pēcnācējus. Diemžēl

šis ciešās tuvradnieciskās krustošanas rezultātā sāka izpausties inbrēdā depresija, tādēļ zaudējām ap 40 % no jaundzimušajiem. Kumeļi dzima ar iedzimtiem sirds defektiem, fiziskām anomālījām un citām iedzimtām slimībām un defektiem. Ar katru nākošo paaudzi jaundzimušo kumeļu mirstība palielinājās. Maz līdzēja dažādās krustošanas shēmas. Ganāmpulkam draudēja izmiršana.

Situācija uzlabojās, kad Sandjego Zooloģiskā dārza kolēģiem beidzot izdevās pārtraukt ilgo Ķīnas valdības klusēšanu un sarunāt vienu kiangu pāri. Mums par laimi, ceļā uz ASV tas iestrēga Berlīnes Zooloģiskajā dārzā karantīnā 1980. gada rudenī. Uz Berlīni nekavējoties tika aizvestas trīs Rīgas kiangu bara mātiņas, kuras sekmīgi sapārojās ar tur noietināto tēviņu. Rezultātā mūsu ganāmpulks papildinājās ar diviem veselīgiem ērzejējiem.

Drīz radās vēl viena iespēja situāciju uzlabot. Normalizējoties Padomju Savienības un Ķīnas

attiecībām, Maskavas Zooloģiskais dārzs ieguva vēl vienu kiangu pāri no Pekinas. Tā kā jaunatvestā mātiņa bija vaislai nederīga, tad Maskavas kolēģi kiangu tēviņu uz 5 gadiem uzticēja Rīgai. Arī tēviņš izrādījās ne visai vaislīgs, un šajos piecos gados tika iegūti tikai četri mazuli. Taču Berlīnes un Maskavas tēviņu krustojumos iegūtie neradnieciskie pēcteči ļāva izveidot krustojumu sistēmu, kas novērsa tuvi radnieciskos krustojumus un inbrēdā depresiju. Kiangu bija savairots tik daudz, ka varēja sākt tos izplatīt arī citos Eiropas zooloģiskajos dārzos. Šis visai satraucošais un dažādiem negaidītiem pavērsieniem bagātais periods bija sekmīgi pabeigts. Vairs nedraudēja ganāmpulka izmiršana inbrēdā rezultātā. Taču briesmas saglabājās. Dzīvniekus turēt zooloģiskā dārza nelielajos aplokos, tie nereti traumējās, ik brīdi pastāvēja infekcijas draudi. Tāpat arī, turēt dzīvniekus šaurajos aplokos, tie nevarēja veidot dabiskus barus ar hierarhiskajām attiecībām, dabisku barības iegūšanu, un draudēja sākties domestikācijas process. Tādējādi dzīvnieki pakāpeniski zaudētu savas dabiskās iemaņas, instinktus un kļūtu nepiemēroti dzīvei savvaļā, ja rastos vajadzība tos izlaist dabā populācijas atjaunošanai vai pat sugas reintrodukcijai. Tāpēc

bija nepieciešama plašāka teritorija ārpus pilsētas, kurā varētu nodrošināt kiangiem dzīves apstākļus pēc iespējas tuvākus dabiskiem. Šādu ārplisētas bāzi izdevās izveidot Liepājas rajona Kalvenes pagasta "Cīruļos", 160 km no Rīgas. Seit 1995. gada rudenī 35 ha lielā iezogotā teritorijā tika izlaisti pirmie astoņi kiangi - tēviņš un septiņas mātiņas. Kiangi apbrīnojami ātri un viegli pielāgojās dzīvei barā pussavvaļas apstākļos visu gadu, neatkarīgi no laika apstākļiem, pašiem rūpējoties par savām vajadzībām un kārtojot bara attiecības. Vienīgi bargajos ziemas mēnešos tie ir jāpiebaro ar sienu un saknēm. Ganāmpulks šeit jūtas ļoti labi un ir saglabājis baram raksturīgās savvaļas uzvedības attiecības.

Šādos apstākļos ir iespējams mērķtiecīgi regulēt ģenētisko daudzveidību, mainot bara vadoni. 35 ha ir ierobežota teritorija, kurā nevar izmitināt vairāk par 20-25 dzīvniekiem, un šāds dzīvnieku daudzums mākslīgi jāuztur, ierobežojot intensīvu vairošanos un veicot zināmu atlasi ar aprēķinu, lai neapzināti neveiktu kādu vienu pazīmju pastiprināšanu, bet citi iznīcināšanu.

Šobrīd mūsu zooloģiskā dārza svarīgākais uzdevums ir neliela, optimāli ģenētiski daudzveidīga ganāmpulka saglabāšana, veicinot dzīvnieku izplatību uz citiem zooloģiskajiem dārziem. Pasaulē situācija ir manāmi uzlabojusies. No Ķīnas atvesti vēl 5 kiangi Minhenes Zooloģiskajā dārzā, 2 kiangi - Sandjego un viena mātiņa - Berlīnē. Kopskaitā no

Ķīnas ir importēti 14 kiangi, bet visas zooloģisko dārzu populācijas pamatā ir 12 kiangu pēcnācēji, jo divas mātītes ir nobeigušās, nedodot pieaugumu. Šī situācija ir jau stipri cerīga. Veiksmīgs ir arī fakts, ka lielākā daļa kiangu atrodas Eiropā, atvieglojot maiņas iespējas starp zooloģiskajiem dārziem. 2000. gadā sadarbības ietvaros Rīgas Zooloģiskais dārzs atveda neradniecisku kiangu tēviņu no Minhēnes un tagad tas ir barvedis Kalvenes kiangu barā. Līdz ar pagājušā gada nogalē dzimušo pirmo Minhēnes kianga kumelju varam teikt, ka tagad Rīgas ganāmpulkā ir pārstāvētas piecu Ķīnas kiangu asinis (ģenētiskais materiāls).

Rīgas Zooloģiskais dārzs visu laiku ir bijusi tā vieta, kurā mit visvairāk kiangu. Pedējos gados arī Berlinē kiangu skaits ir pārsniedzis desmitu. Iepriecinoši, ka to izplatība Eiropā arī strauji pieaug. Diemžēl Latvija pagaidām joprojām ir vienīgā vieta, kurā kiangiem ir radīta ārpilsētas bāze ar tās plašumiem. Svarīgi būtu, lai vēl kādā citā valstī būtu izveidota vairāku desmitu dzīvnieku ganāmpulks, kas radītu lielāku drošības sajūtu par kiangu rezerves ilglaicīgu saglabāšanu.

Rīgas Zooloģiskā dārza galvenais uzdevums ir kiangu genofonda saglabāšana. Taču šis unikālais ganāmpulks var tikt izmantots arī zinātniskiem pētījumiem gan dzīvnieku dabiskās uzvedības pētīšanai, gan sistematikas precizēšanai, kas kulāniem un arī kiangiem, tajā skaitā, vēl ir visai neskaidra. Zooloģiskie dārzi savos dažādajos izpausmes veidos sniedz vienreizēju iespēju novērot un novērtēt savvaļas dzīvnieku uzvedību un bioloģiju. Toties apmeklētājiem tie dod neaizmirstamus mirkļus baudīt dzīvās dabas harmoniju, novērot un salīdzināt dzīvo organismu daudzveidību.

